

Національний університет "Одеська юридична академія"

К.П. Лазор, Т.М. Третьякова

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ

СЕРІЯ *Навчально-методичні посібники*

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ

К.П. Лазор
Т.М. Третякова

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ

Навчально-методичний посібник

Одеса
Фенікс
2019

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 2 від 25 жовтня 2019 року).*

Рецензенти:

Онищук В. М. — доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова;

Цільмак О. М. — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри психології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія».

Лазор К.П., Третьякова Т.М.

Л 177 Соціально-політичні процеси : навчально-методичний посібник (для студентів НУ «ОЮА» спеціальності 081 «Право») / К. П. Лазор., Т. М. Третьякова. — Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія»; Фенікс, 2019. — 33 с.

Навчально-методичний посібник з курсу «Соціально-політичні процеси» розроблено відповідно до навчального плану. Складається з навчальної програми курсу, методичних рекомендацій із проведення практичних занять, підготовки до іспиту, завдань для самостійної роботи, тем рефератів, переліку рекомендованої актуальної наукової літератури для навчальної та самостійної роботи. Вивчення дисципліни «Соціально-політичні процеси» орієнтоване на формування студентами здібностей до дослідження соціальних аспектів політичних процесів, розуміння детермінант формування, трансформації та тривання соціально-політичних процесів, а також розкриття студентами власного особистого потенціалу та власної поведінки у триваючих соціально-політичних трансформаціях.

УДК 316.334.3:340 (073)

© К. П. Лазор., Т. М. Третьякова, 2019

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історична еволюція соціальної динаміки з елітарного до демократичного центру тяжіння створила ситуацію швидкого зростання кількості та якості трансформаційних процесів у соціально-політичному середовищі. Подібна тенденція в геометричній прогресії збільшила кількість акторів, спектр їх ролей та палітру їхніх взаємозв'язків, що в переважній кількості випадків призводить до виникнення конфронтаційного підґрунтя. Накопичення, обробка та аналітика зростаючого масиву інформації щодо протікання соціально-політичних процесів у сучасному вимірі стає одним з головних та пріоритетних важелів при прийнятті важливих рішень таких фахівців, як юристи. Тому ґрунтовним є виокремлення навчального курсу «Соціально-політичні процеси» у якості загальноосвітнього курсу професійної підготовки майбутніх фахівців.

Курс «Соціально-політичні процеси» позиціонується як міжгалузева навчальна дисципліна, що розглядає правові, соціологічні, політологічні, психологічні закономірності і детермінанти виникнення, розвитку і припинення соціально-політичних явищ. Тематика курсу «Соціально-політичні процеси» перетинається з соціологією, політологією, психологією, менеджментом, філософією, соціологією управління, соціологією культури, соціологією міжнародних відносин, конфліктологією та іншими науками.

Навчально-методичний посібник з дисципліни «Соціально-політичні процеси» розроблено для юристів, професійна діяльність яких вимагатиме перспективного прогресивного мислення щодо стану та динаміки розвитку соціально-політичних явищ при обґрунтуванні та прийнятті ними рішень у професійній діяльності. Курс «Соціально-політичні процеси» допоможе студентам розвивати здатність до аналітичного критичного мислення, закласти розуміння досягнень держави Україна в розвитку глобальних соціально-політичних процесів.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета даного навчального курсу полягає у формуванні системного цілісного уявлення про предмет та основоположні категорії курсу, істотні характеристики основних типів соціально-політичних процесів, ознайомлення студентів з тенденціями розвитку соціально-політичних процесів в умовах політичних трансформацій.

Завдання курсу «Соціально-політичні процеси»:

- засвоїти категоріальний апарат курсу «Соціально-політичні процеси»;
- ознайомитися з особливостями соціального та культурного середовища розвитку соціально-політичних процесів, чинників, що обумовлюють їх характер, масштабність та тривалість;
- опанувати знання щодо сутності різноманітних типів соціально-політичних процесів та соціально-політичних взаємодій;
- вивчити методи дослідження та управління соціально-політичними процесами;
- сформувати уявлення щодо соціально-політичних процесів, які тривають у межах міжнародного простору, їх структури, акторів, детермінант;
- закласти навички до критичного сприйняття та аналізу триваючих соціально-політичних перетворень.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

- основи категоріального апарату курсу «Соціально-політичні процеси»;
- основні наукові підходи до пояснення сутності та причин започаткування і закономірностей розвитку соціально-політичних процесів;
- сутність і специфіку соціально-політичних процесів, їх види та детермінанти виникнення, розвитку, трансформації і припинення;
- основоположні теоретичні підходи до пояснення триваючих у суспільстві соціально-політичних змін;

вміти:

- використовувати теоретичні знання для дослідження та аналізу триваючих соціально-політичних процесів політичних явищ та соціально-політичних процесів в Україні та Світі;
- надавати прогнози розвитку соціально-політичних процесів;
- обґрунтовувати свою позицію щодо організації та розвитку соціально-політичних процесів ретроспективного характеру.

Дисципліна «Соціально-політичні процеси», ґрунтуючись на таких основних елементах як індивід, соціум, політика, є основою для вивчення комплексу юридичних дисциплін.

Методи проведення занять: лекції, практичні заняття, тренінги.

Форма контролю: іспит, залік.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теорія і методологія навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси»

Поняття навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Теоретичний рівень навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Практичний рівень навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Цілі і завдання навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Предмет і об'єкт дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Місце навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси» в системі навчальних дисциплін. Сфера застосування знань навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».

Система основних категорій навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Поняття категорій: «соціальне», «соціальний процес», «політичний процес», «соціально-політичний процес», «соціум», «соціальна сфера», «політичні інститути», «соціально-політичні відносини», «соціальний статус», «соціальна роль», «інститут соціально-політичного контракту». Основні теоретичні підходи щодо визначення сутності політики. Характерні ознаки, рівні та види політики.

Методи дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Загальнонаукові методи, що використовуються для дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Аналіз та синтез. Індукція і дедукція. Аналогія. Моделювання. Метод сходження від абстрактного до конкретного. Спеціально-наукові методи дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси». Системний аналіз дослідження соціально-політичних процесів. Метод порівняльного аналізу. Діалектичний, процесний, ситуаційний, функціональний, синергетичний підходи в дослідженні соціально-політичних процесів.

Тема 2. Поняття соціально-політичних процесів у контексті теорій соціальних змін

Загальне поняття змісту категорії «процес». Поняття соціального процесу. Поняття політичного процесу. Місце політичного процесу в системі суспільних інтересів. Поняття соціально-політичного процесу.

Наукові підходи до інтерпретації соціально-політичного процесу. Політичний процес як результат свідомої суб'єктної активності. Атрибути соціально-політичного процесу.

Структурні елементи соціально-політичного процесу, способи та механізми їх взаємозв'язку. Фази і стан соціально-політичного процесу. Зміст соціально-політичного процесу. Поняття суб'єкта соціально-політичного процесу. Держава як суб'єкт управління соціально-політичними процесами. Громадянське суспільство як суб'єкт соціально-політичного процесу. Політичні партії та громадські організації – суб'єкти політичного процесу. Місце окремих індивідів серед суб'єктів соціально-політичного процесу. Поняття об'єкта соціально-політичного процесу.

Види соціально-політичних процесів. Типологія соціально-політичних процесів. Глобальні, регіональні, локальні соціально-політичні процеси. Тривалі та короточасні соціально-політичні процеси. Лінійні, циклічні, спіралевидні соціально-політичні процеси. Ендогенні та екзогенні соціально-політичні процеси. Макро-, мезо-, мікро- соціально-політичні процеси. Керовані та некеровані соціально-політичні процеси. Стабільні та нестабільні соціально-політичні процеси. Еволюційні, революційні та деструктивні соціально-політичні процеси.

Поняття соціальних змін. Залежність соціально-політичних процесів від соціальних змін. Причини виникнення соціальних трансформацій. Класифікація концептуальних поглядів щодо чинників, закономірностей та сутності соціальних змін.

Ідеалістична концепція еволюції О. Конта. Конфліктний підхід у поясненні соціальних змін. Теорії соціального конфлікту К. Маркса і Р. Дарендорфа. Теорія соціального поля П. Штомпка.

Функціоналістські теорії Т. Парсонса і У.Ф. Огборна.

Структурна теорія Е. Тірік'яна, її місце в дослідженні соціальних змін.

Концепції циклічного розвитку в теорії соціальних змін. Поняття циклічного розвитку. Взаємозв'язок циклічного розвитку з трансформаціями, що відбуваються в соціумі. Специфіка соціальних змін у періоди зміни циклів розвитку суспільства. Теорії циклічних змін О. Шпенглера і А. Тойнбі. Концепція рівноваги та циркуляції еліт В. Парето. Теорія соціальної мобільності та соціокультурної динаміки П. Сорокіна. Теорія конвергенції У. Ростоу.

Тема 3. Суспільство як соціальна система

Сутнісні характеристики визначення «суспільство»: філософська, економічна, соціологічна та історична інтерпретації. Характерні ознаки та властивості суспільства. Концепції виникнення суспільства: природна, космічна, інструментальна, критична, гендерна, семантична. Типологічна характеристика суспільств. Класифікація основних типів суспільства. Первісне, рабовласницьке, феодальне, капіталістичне, соціалістичне суспільства: особливості переходу формацій. Доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільства: особливості формування. Генеза інформаційного суспільства. Громадянське суспільство як суспільство соціальної взаємодії. Суспільство як система. Структурно-функціональний аналіз соціальної системи. Основні компоненти суспільства як соціальної системи. Процес інституціоналізації. Соціальні інститути як структурні компоненти суспільства. Соціальні функції інститутів. Суспільство та соціальні спільноти, групи, верстви, класи. Класова боротьба як рушійна сила прогресу. Поняття та сутність соціальної стратифікації та соціальної мобільності. Характерні риси сучасних суспільств. Соціально-політичний аналіз українського суспільства.

Тема 4. Соціалізація особистості в соціально-політичному вимірі. Феномени лідерства та політичної еліти

Особистість як суб'єкт соціально-політичних процесів. Місце особистості в соціально-політичних процесах. Чинники участі особистості в соціально-політичних процесах. Особистість як об'єкт впливу соціально-політичних процесів. Поняття політичної соціалізації особистості. Відмінні риси політичної та соціальної соціалізації особистості. Типи соціалізації особистості. Гармонічний тип політичної соціалізації. Плюралістичний тип політичної соціалізації. Гегемонічний тип політичної соціалізації. Конфліктний тип політичної соціалізації.

Шляхи політичної соціалізації особистості. Основні агенти політичної соціалізації особистості. Місце держави в соціалізації особистості. Роль сім'ї в соціалізації особистості. Етапи політичної соціалізації особистості. Первинний і вторинний етапи політичної соціалізації. Допартиципаторний етап, партиципаторний етап, постпартиципаторний етап політичної соціалізації. Політична ресоціалізація. Сучасні форми політичної соціалізації в демократичних державах.

Політична поведінка особистості як критерій політичної соціалізації. Характер політичної поведінки. Деструктивна політична поведінка. Форми проявів політичної поведінки.

Перетворення соціального суб'єкта в політичний суб'єкт. Поняття політичної еліти. Аристократичне розуміння політичної еліти. Функціонально-технократичне розуміння політичної еліти. Біологічні (Ч. Ламброзо, М. Нордау) і психологічні (З. Фрейд, Е. Фромм) концепції розуміння політичної еліти. Сучасні концепції політичної еліти (Р. Міллс, Дж. Гелбрейт, Г. Лассуел). Чинники посилення впливу еліти на соціально-політичні процеси. Чинники зниження впливу політичної еліти на соціально-політичні процеси. Сучасні тенденції формування політичної еліти в межах національного та міжнародного соціально-політичного простору.

Поняття лідера. Емпіричні (Ф. Голтон), ситуативні (Р. Стогділл), особистісно-ситуативні (Дж. Браун), операціональні (Дж. Хоманс), гуманістичні (К. Аргріс), мотиваційні (А. Маслоу), ціннісні (Д. Халдо) теорії політичного лідерства. Роль лідера в соціально-політичних процесах. Принципи формування ідеального образу політичного лідера. Критерії ефективності політичного лідера в соціально-політичних процесах. Типологія лідерства. Сучасні концепції лідерства.

Особливості просування політичних лідерів у конкурентних і неконкурентних, стабільних і нестабільних політичних системах.

Тема 5. Роль політичної свідомості особистості та її поведінки в соціально-політичних процесах

Поняття політичної свідомості. Місце політичної свідомості в суспільстві, політиці та владі. Форми прояву політичної свідомості. Індивідуальна, групова, масова політична свідомість. Рівні політичної свідомості. Ідеологічний і психологічний рівні політичної свідомості. Функції політичної свідомості.

Чинники та передумови ідеологізації, деідеологізації і реідеологізації політичної сфери. Соціально-політичний стереотип. Компоненти соціально-політичного стереотипу. Поняття міфу. Особливості політичного міфу. Символізація політичних об'єктів як когнітивний процес політичної свідомості.

Чинники формування політичної свідомості. Вплив політичної свідомості на політичну культуру. Відмінні риси розвитку політичної свідомості сучасного українського суспільства.

Поняття «поведінка». Регулятори поведінки індивіда. Внутрішні регулятори поведінки індивіда. Зовнішні регулятори поведінки особистості. Основні моделі соціальної поведінки. Нормативна і ненормативна поведінка.

Поняття соціально-політичної поведінки. Раціональний, емоційний, вольовий компоненти соціально-політичної поведінки. Види соціально-політичної поведінки. Електоральна поведінка. Парадокс Р. Лап'єра. Голосування як форма прояву електоральної поведінки. Моделі електоральної поведінки. Модель залежного виборця. Модель раціонального виборця. Когнітивна модель виборця. Фактори стримування електоральної поведінки. Абсентеїзм.

Тема 6. Соціально-політичні конфлікти

Поняття конфлікту. Поняття соціально-політичного конфлікту. Відмінні риси соціально-політичного конфлікту. Структура соціально-політичного конфлікту (суб'єкти, об'єкт, предмет, цілі, засоби, результат, наслідки). Причини виникнення соціально-політичних конфліктів. Політика як іманентна площина конфліктності. Динаміка соціально-політичного конфлікту. Види соціально-політичних конфліктів. Відкриті і латентні соціально-політичні конфлікти. Міжнародні, національні, регіональні, місцеві соціально-політичні конфлікти. Конструктивні і деструктивні соціально-політичні конфлікти. Насильницькі і мирні соціально-політичні конфлікти. Тривалі і короткотривалі соціально-політичні конфлікти. Соціальна нерівність як основа соціально-політичних конфліктів. Ідеологічні засади соціально-політичних конфліктів. Стереотипи у сприйнятті соціально-політичного конфлікту.

Стадії соціально-політичного конфлікту. Передконфліктна ситуація. Конфліктний інцидент. Конфліктна взаємодія. Згасання конфлікту. Врегулювання конфлікту. Досягнення компромісу. Засоби врегулювання соціально-політичних конфліктів. Повне і часткове врегулювання соціально-політичного конфлікту. Силові і несилові засоби врегулювання соціально-політичного конфлікту. Технологія організації і проведення переговорів з урегулювання соціально-політичного конфлікту.

Управління соціально-політичними конфліктами. Місце держави в управлінні соціально-політичними конфліктами. Роль політичної еліти в управлінні соціально-політичними конфліктами. Тенденції розвитку соціально-політичних конфліктів в українському суспільстві.

Тема 7. Громадська думка в соціально-політичних процесах

Поняття громадської думки. Громадська думка як соціально-політичне явище. Структура громадської думки. Функції громадської думки. Загальні функції громадської думки: інформаційно-оціночна, консультативна, контролююча, мобілізаційна, експресивна, виховна, освітня. Спеціальні функції громадської думки: репрезентативна, інтеграційна. Функції політичної соціалізації, політичної комунікації, політичної підтримки, ретрансляції та використання політичного досвіду. Етапи формування громадської думки. Інструменти формування громадської думки.

Чинники формування громадської думки. Джерела формування громадської думки. Детермінанти стабільності громадської думки. Ефективні системи мотивації обміну думками в соціумі та консолідації. Шляхи використання громадської думки. Маніпулювання громадською думкою. Політичний маркетинг як сучасний інструмент управління громадською думкою.

Тема 8. Управління та моделювання соціально-політичних процесів

Поняття та сутність управління соціально-політичними процесами. Принципи управління соціально-політичними процесами. Функції управління соціально-політичними процесами: аналітична, мотивуюча, регуляційна, контролююча. Критерії ефективності управління соціально-політичними процесами.

Поняття суб'єкта управління соціально-політичними процесами. Система суб'єктів управління соціально-політичними процесами. Методи управління соціально-політичними процесами. Переконавання і примус в управлінні соціально-політичними процесами.

Поняття моделі соціально-політичного процесу. Моделювання як спосіб пізнання явищ соціальної та політичної дійсності. Вимоги та критерії побудови моделі. Візуалізація моделей. Види моделей. Логіко-семантичні моделі. Структурно-функціональні моделі. Причинно-наслідкові моделі. Когнітивна модель. Класифікація змістовних моделей. Значення формальних моделей. Математичні моделі. Комп'ютерні моделі.

Роль моделювання у прогнозуванні розвитку соціально-політичних процесів. Моделювання соціально-політичних процесів з позиції теорії систем та з позиції інституціоналізму. Моделювання соціально-політичного процесу в контексті класового аналізу та з позиції раціонального вибору. Моделювання соціально-політичного процесу в площині теорії бюрократії та на засадах когнітивного підходу. Моделювання соціально-політичного процесу за принципами «чорної скриньки».

Тема 9. Світові соціально-політичні процеси

Сутність соціально-політичних процесів на мега-рівні. Чинники світових соціально-політичних процесів. Глобалізація як світовий соціально-політичний процес. Специфіка суб'єктів та об'єктів глобалізації. Наслідки глобалізації. Антиглобалізм. Альтерглобалізм. М'яка форма інтеграції до світових соціально-політичних систем. Теорія світової системи І. Валлерштайна. Перехід до багатопольного політичного устрою Світу. Транснаціональні загрози соціально-політичній стабільності. Світова політика і система міжнародних відносин. Геополітика. Політична глобалістика. Порівняльний аналіз основних видів політики: внутрішньої, зовнішньої та світової.

Сучасні соціально-політичні процеси України в контексті світових перетворень. Інтеграція України до світового європейського співтовариства. Прогнозування розвитку триваючих в Україні мегарівневих соціально-політичних процесів.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Теорія і методологія навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси»

1. Поняття, предмет і об'єкт дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
2. Місце навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси» в системі навчальних дисциплін.
3. Методи дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
4. Завдання та сфера застосування знань навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
5. Система основних категорій навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».

Література:

Основна: 1, 2, 6, 12.

Допоміжна: 3, 10, 16, 20.

Тема 2. Поняття соціально-політичних процесів у контексті теорій соціальних змін

1. Поняття та ознаки соціально-політичного процесу.
2. Структура та зміст соціально-політичних процесів.
3. Суб'єкти та об'єкти соціально-політичних процесів.
4. Класифікація соціально-політичних процесів.
5. Соціальні зміни та соціально-політичні процеси.
6. Теорії соціальних змін: еволюційні, неоеволюційні, циклічні, модернізації, конвергенції.

Література:

Основна: 1, 2, 4, 7, 11, 13, 14.

Допоміжна: 10, 16, 17, 20, 25.

Тема 3. Суспільство як соціальна система

1. Сутність поняття «суспільство» та характерні йому властивості.
2. Концепції виникнення суспільства.

3. Типологічна характеристика суспільств.
4. Структурно-функціональний аналіз соціальної системи.
5. Соціальні інститути як структурні компоненти суспільства.
6. Поняття та сутність соціальної стратифікації та мобільності.
7. Характерні особливості сучасного суспільства.

Література:

Основна: 2, 4, 11, 13, 14, 15.

Допоміжна: 10, 16, 17, 21, 25.

Тема 4. Соціалізація особистості в соціально-політичному вимірі. Феномени лідерства та політичної еліти

1. Місце особистості в соціально-політичних процесах.
2. Політична соціалізація особистості: поняття та типи.
3. Агенти політичної соціалізації.
4. Етапи політичної соціалізації особистості.
5. Поняття та функції лідера в соціально-політичних процесах.
6. Сучасні концепції та типологія лідерства.
7. Поняття та характеристика політичної еліти.
8. Теорії еліт.

Література:

Основна: 3, 4, 7, 10, 11, 13, 15.

Допоміжна: 2, 6, 8, 16, 19.

Тема 5. Роль політичної свідомості особистості та її поведінка в соціально-політичних процесах

1. Поняття та місце політичної свідомості в суспільстві.
2. Форми та рівні політичної свідомості.
3. Чинники формування політичної свідомості.
4. Вплив політичної свідомості на політичну культуру.
5. Поняття «поведінка» та регулятори поведінки особистості.
6. Основні моделі соціальної поведінки.
7. Поняття та види соціально-політичної поведінки.
8. Електоральна поведінка.

Література:

Основна: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 12, 14.

Допоміжна: 2, 3, 4, 8, 11, 16, 22.

Тема 6. Соціально-політичні конфлікти

1. Соціально-політичний конфлікт: поняття і структура.
2. Стадії розвитку соціально-політичного конфлікту.
3. Види і форми соціально-політичного конфлікту.
4. Способи розв'язання соціально-політичного конфлікту.
5. Відмінні характеристики повного і часткового розв'язання соціально-політичного конфлікту.

Література:

Основна: 1, 2, 5, 6.

Допоміжна: 1, 12, 13, 14.

Тема 7. Громадська думка в соціально-політичних процесах

1. Громадська думка як соціально-політичне явище.
2. Структура громадської думки.
3. Функції громадської думки.
4. Підстави виникнення та джерела формування громадської думки.
5. Маніпулювання громадською думкою.

Література:

Основна: 1, 2, 14, 15, 16.

Допоміжна: 2, 6, 7, 8.

Тема 8. Управління та моделювання соціально-політичних процесів

1. Поняття та сутність управління соціально-політичними процесами.
2. Принципи управління соціально-політичними процесами.
3. Функції управління соціально-політичними процесами.
4. Система суб'єктів управління соціально-політичними процесами.
5. Методи управління соціально-політичними процесами.
6. Поняття моделі соціально-політичних процесів.
7. Функції моделювання соціально-політичних процесів.
8. Види моделей соціально-політичних процесів.

Література:

Основна: 1, 2, 3, 5, 9, 12, 14, 15.

Допоміжна: 4, 8, 9, 15, 16, 23, 25.

Тема 9. Світові соціально-політичні процеси

1. Чинники світових соціально-політичних процесів.
2. Глобалізація світової політики.
3. Перехід до багатопольярного політичного устрою світу.
4. Транснаціональні загрози соціально-політичній стабільності.
5. Сучасне і майбутнє України у світових соціально-політичних процесах.

Література:

Основна: 8, 11, 14, 16.

Допоміжна: 3, 16, 20, 23.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Теорія і методологія навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси»

1. Підготувати реферати:
  - Соціально-політичні процеси: елементи самобутності та суміжності з існуючими навчальними дисциплінами.
  - Методологія і методи дослідження соціально-політичних процесів.
  - Соціально-політичні процеси як об'єкт наукового дослідження.
2. Творче завдання:
  - Скласти структурно-логічну схему: «Зв'язок навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси» з соціологією, політологією, психологією, менеджментом, конфліктологією та іншими галузями науки і практики».
  - Написати есе на тему «Перспективи застосування моїх знань з дисципліни «Соціально-політичні процеси» в моїй професійній діяльності».
3. Виконати контрольні завдання:
  - Розкрити основні категорії навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
  - Предмет, об'єкт, методи дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
  - Сучасні тенденції в поширенні сфер прикладання знань навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».

Тема 2. Поняття соціально-політичних процесів у контексті теорій соціальних змін

1. Підготувати реферати:
  - Класифікація соціально-політичних процесів.
  - Концепція рівноваги та циркуляції еліт.
  - Структурна теорія Е. Тірік'яна.
  - Теорія конвергенції У. Ростоу.
  - Структура соціально-політичного процесу.
  - Функції соціально-політичних процесів.

2. Творче завдання:
  - Обрати декілька (не менше 3) соціально-політичних процесів, що тривають у сучасній Україні. Здійснити типологічний аналіз та структурно-функціональний аналіз обраних соціально-політичних процесів.
  - Написати есе на тему «Я як суб'єкт соціально-політичного процесу».
3. Виконати контрольні завдання:
  - Розкрити сутність модернізації як соціально-політичного процесу.
  - Відмінність концепції модернізації у поглядах У. Ростоу і С. Хантінгтона.

Тема 3. Суспільство як соціальна система

1. Підготувати реферати:
  - Суспільство та соціальні спільноти, групи, верстви, класи.
  - Класова боротьба як рушійна сила прогресу.
  - Поняття та сутність соціальної стратифікації та соціальної мобільності.
2. Творче завдання:
  - Здійснити соціально-політичний аналіз українського суспільства.
  - Здійснити аналіз громадянського суспільства як суспільства соціальної взаємодії.
3. Виконати контрольні завдання:
  - З'ясувати сутність визначення «суспільство»; філософська, економічна, соціологічна та історична інтерпретації поняття «соціальні зміни».
  - Здійснити аналіз таких типів суспільства, як первісний, робітничий, феодальний, капіталістичний, соціалістичний.

Тема 4. Соціалізація особистості в соціально-політичному вимірі. Феномени лідерства та політичної еліти

1. Підготувати реферати:
  - Поняття політичної соціалізації особистості.
  - Політичні традиції у процесах соціалізації.
  - Типологія лідерства.

- Сучасні концепції лідерства.
2. Творче завдання:
    - Якість триваючих соціально-політичних процесів залежить від поглядів, цінностей суб'єктів політики. Які погляди та цінності здатні сприяти демократизації соціально-політичних процесів?
  3. Виконати контрольні завдання:
    - Окреслити відмінні риси первинної і вторинної політичної соціалізації.
    - Поняття «абсентеїзму», відмінність від категорій «політична індиферентність» і «політичний конформізм».
    - Здійснити порівняльний аналіз положень теорії еліт В. Парето, Г. Моска, Р. Мілс.
    - Визначити, якими навичками повинні володіти члени команди.

Тема 5. Роль політичної свідомості особистості та її поведінки в соціально-політичних процесах

1. Підготувати реферати:
  - Поняття соціально-політичної поведінки.
  - Моделі соціально-політичної поведінки.
  - Маніпуляція як інструмент впливу на політичну поведінку.
2. Творче завдання:
  - Чи може публічне висвітлення результатів соціальних опитувань впливати на електоральну поведінку виборців? Обґрунтуйте свою позицію.
  - Навести приклади парадокса П. Лап'єра в сучасному житті.
3. Виконати контрольні завдання:
  - Соціально-політичний процес і політична поведінка.
  - Фактори участі та неучасті в соціально-політичних процесах.
  - Політичний абсентеїзм.

Тема 6. Соціально-політичні конфлікти

1. Підготувати реферати:
  - Соціально-політичний конфлікт, його прояви і характеристики.
  - Суб'єкти соціально-політичного конфлікту.
  - Діагностика і прогнозування соціально-політичних конфліктів.

- Стилі поведінки в соціально-політичному конфлікті.
2. Творче завдання:
    - Скласти обґрунтування власної точки зору з такого питання «Чи завжди шлях до демократії є чинником виникнення соціально-політичних конфліктів?»
    - Обрати триваючий сучасний соціально-політичний конфлікт та сформулювати власне бачення щодо перспектив та інструментів, необхідних для його врегулювання.
  3. Виконати контрольні завдання:
    - Проаналізувати позитивні і деструктивні функції соціально-політичного конфлікту.
    - Навести класифікацію соціально-політичних конфліктів.
    - Методи управління соціально-політичними конфліктами.
    - Відмінність врегулювання від вирішення соціально-політичного конфлікту.

Тема 7. Громадська думка в соціально-політичних процесах

1. Підготувати реферати:
  - Громадська думка як соціально-політичне явище.
  - Функції громадської думки в соціально-політичних процесах.
  - Інструменти формування громадської думки.
2. Творче завдання:
  - Навести приклади маніпулювання громадською думкою на міжнародному рівні.
  - Чи можна вважати цензуру одним з інструментів владного впливу на громадську думку? Обґрунтуйте власну позицію.
3. Виконати контрольні завдання:
  - Етапи формування громадської думки.
  - Ефективні системи мотивації обміну думками в соціумі та консолідації.

Тема 8. Управління та моделювання соціально-політичних процесів

1. Підготувати реферати:
  - Поняття управління соціально-політичними процесами.
  - Функції управління соціально-політичними процесами.

- Методи управління соціально-політичними процесами.
2. Творче завдання:
    - Чи може вчиняти визначальний вплив на управління соціально-політичними процесами індивідуальний суб'єкт? Обґрунтуйте власну позицію.
    - На прикладі окремого соціально-політичного процесу скласти перелік політичних ризиків в управлінні соціально-політичними процесами.
  3. Виконати контрольні завдання:
    - Принцип «дефіциту» в управлінні соціально-політичними процесами.
    - Вимоги та критерії побудови моделі.
    - Класифікації моделей соціально-політичних процесів.

Тема 9. Світові соціально-політичні процеси

1. Підготувати реферати:
  - Глобалізація як соціально-політичний процес.
  - Принципи та шляхи вирішення світових соціально-політичних конфліктів.
  - Місце і роль України в сучасній політичній карті світу.
2. Творче завдання:
  - Обґрунтувати власну думку щодо питання, чи є класичними прикладами спроби утворення багатопольного Світу існування таких інституційних утворень як ЄС та БРІКС.
  - Сформулюйте власну точку зору щодо питання «Чи можна назвати активну участь України в сучасних глобалізаційних процесах примусовим обмеженням власного суверенітету?» Відповідь обґрунтуйте.
3. Виконати контрольні завдання:
  - Здійснити аналіз наукових поглядів на зміст глобалізації. Визначити їх спільні та відмінні риси.
  - Сучасні тенденції розвитку світових соціально-політичних процесів.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Соціально-політичні процеси: елементи самобутності та суміжності з існуючими навчальними дисциплінами.
2. Методологія і методи дослідження соціально-політичних процесів.
3. Соціально-політичні процеси як об'єкт наукового дослідження.
4. Концептуальні підходи до визначення сутності соціально-політичних процесів.
5. Структура соціально-політичного процесу.
6. Функції соціально-політичних процесів.
7. Класифікація соціально-політичних процесів.
8. Залежність соціально-політичних процесів від соціальних змін.
9. Генеза інформаційного суспільства.
10. Громадянське суспільство як суспільство соціальної взаємодії.
11. Структурно-функціональний аналіз соціальної системи.
12. Ідеалістична концепція еволюції О. Конта.
13. Структурна теорія Е. Тірік'яна.
14. Концепція рівноваги та циркуляції еліт.
15. Теорія конвергенції У. Росту.
16. Поняття політичної соціалізації особистості.
17. Моделі політичної соціалізації особистості.
18. Політичні традиції у процесах соціалізації.
19. Концептуальні підходи до розуміння політичної еліти.
20. Типологія лідерства.
21. Сучасні концепції лідерства.
22. Поняття соціально-політичної поведінки.
23. Моделі соціально-політичної поведінки.
24. Маніпуляція як інструмент впливу на політичну поведінку.
25. Поняття політичної свідомості.
26. Форми політичної свідомості.
- 22

27. Рівні політичної свідомості.
28. Символізація політичних об'єктів як когнітивний процес політичної свідомості.
29. Соціально-політичний конфлікт, його прояви і характеристики.
30. Суб'єкти соціально-політичного конфлікту.
31. Діагностика і прогнозування соціально-політичних конфліктів.
32. Стили поведінки в соціально-політичному конфлікті.
33. Громадська думка як соціально-політичне явище.
34. Функції громадської думки в соціально-політичних процесах.
35. Інструменти формування громадської думки.
36. Поняття управління соціально-політичними процесами.
37. Принципи управління соціально-політичними процесами.
38. Функції управління соціально-політичними процесами.
39. Методи управління соціально-політичними процесами.
40. Моделювання як спосіб пізнання явищ соціальної та політичної дійсності.
41. Моделювання соціально-політичного процесу з позиції раціонального вибору.
42. Функції моделі соціально-політичного процесу.
43. Глобалізація як соціально-політичний процес.
44. Принципи та шляхи вирішення світових соціально-політичних конфліктів.
45. Місце і роль України в сучасній політичній карті світу.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Поняття, предмет і об'єкт дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
2. Місце навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси» в системі навчальних дисциплін.
3. Методи дослідження навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
4. Завдання та сфера застосування знань навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
5. Система основних категорій навчальної дисципліни «Соціально-політичні процеси».
6. Поняття та ознаки соціально-політичного процесу.
7. Структура та зміст соціально-політичних процесів.
8. Суб'єкти та об'єкти соціально-політичних процесів.
9. Фази і стан соціально-політичного процесу.
10. Класифікація соціально-політичних процесів.
11. Соціальні зміни та соціально-політичні процеси.
12. Залежність соціально-політичних процесів від соціальних змін.
13. Еволюційні теорії соціальних змін.
14. Неоєволюційні теорії соціальних змін.
15. Теорії циклічних змін.
16. Теорії модернізації та конвергенції.
17. Сутність поняття «суспільство», його характерні риси.
18. Концепції виникнення суспільства.
19. Типологічна характеристика суспільств.
20. Структурно-функціональний аналіз соціальної системи.
21. Соціальні інститути як структурні компоненти суспільства.
22. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність.
23. Характерні особливості сучасного суспільства.
24. Місце особистості в соціально-політичних процесах.

25. Політична соціалізація особистості: поняття та типи.
26. Агенти політичної соціалізації.
27. Етапи політичної соціалізації особистості.
28. Політична соціалізація в перехідних суспільствах.
29. Політична поведінка особистості як критерій політичної соціалізації.
30. Поняття та характеристика політичної еліти. Теорії еліт.
31. Поняття та функції лідера в соціально-політичних процесах.
32. Сучасні концепції лідерства.
33. Типологія лідерства.
34. Поняття «поведінка» та регулятори поведінки особистості.
35. Основні моделі соціальної поведінки.
36. Поняття соціально-політичної поведінки.
37. Види соціально-політичної поведінки.
38. Електоральна поведінка. Парадокс Л. Лап'єра.
39. Моделі електоральної поведінки.
40. Поняття та місце політичної свідомості в суспільстві.
41. Форми та рівні політичної свідомості.
42. Соціально-політичний стереотип, міф, символ.
43. Чинники та передумови ідеологізації, деідеологізації і реідеологізації політичної сфери.
44. Чинники формування політичної свідомості.
45. Вплив політичної свідомості на політичну культуру.
46. Соціально-політичний конфлікт: поняття і структура.
47. Стадії розвитку соціально-політичного конфлікту.
48. Види і форми соціально-політичного конфлікту.
49. Способи розв'язання соціально-політичного конфлікту.
50. Відмінні характеристики повного і часткового розв'язання соціально-політичного конфлікту.
51. Технологія організації і проведення переговорів з урегулювання соціально-політичного конфлікту.
52. Соціальні революції і революційні процеси в сучасному світі.

53. Соціально-політичні процеси в умовах ризиків.
54. Громадська думка як соціально-політичне явище. Структура громадської думки.
55. Функції громадської думки.
56. Підстави виникнення та джерела формування громадської думки.
57. Детермінанти стабільності громадської думки.
58. Маніпулювання громадською думкою.
59. Політичний маркетинг як сучасний інструмент управління громадською думкою.
60. Поняття та сутність управління соціально-політичними процесами.
61. Принципи управління соціально-політичними процесами.
62. Функції управління соціально-політичними процесами.
63. Система суб'єктів управління соціально-політичними процесами.
64. Методи управління соціально-політичними процесами.
65. Критерії ефективності управління соціально-політичними процесами.
66. Переконавання і примус в управлінні соціально-політичними процесами.
67. Поняття моделі соціально-політичних процесів.
68. Функції моделей соціально-політичних процесів.
69. Види моделей соціально-політичних процесів.
70. Методи моделювання соціально-політичних процесів.
71. Етапи моделювання соціально-політичних процесів.
72. Чинники світових соціально-політичних процесів.
73. Глобалізація світової політики.
74. Перехід до багатополярного політичного устрою Світу.
75. Транснаціональні загрози соціально-політичній стабільності.
76. Сучасне і майбутнє України у світових соціально-політичних процесах.
77. Етапи та процеси інтеграції України у світові соціально-політичні процеси.
78. Особливості соціально-політичних процесів у сучасній Україні.

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних (як правило) індивідуальних завданнях; обґрунтованість висновків, а також самостійність і повнота вирішення практичних завдань та аналізу матеріалів; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування студентів, вирішення практичних завдань, тестові завдання (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей студента може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного студента завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоювання студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: контрольна робота, колоквиум, експрес-контроль на лекціях, тестове опитування, співбесіда (усне спілкування).

Підсумковий контроль у формі іспиту, заліку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При використанні форми контролю у вигляді заліку враховується поточна, зокрема самостійна робота, наукова діяльність студента. Крім того, студент має надати відповідь на залікове запитання. Оцінка рівня знань виконується за принципом «відповідь правильна» або «відповідь неправильна». При правильній відповіді виставляється оцінка «зараховано», при неправильній, неповній відповіді виставляється оцінка «не зараховано».

При проведенні іспиту відповідь студента оцінюється таким чином:

відмінно – повна правильна відповідь на всі основні (три) та додаткові питання;

добре – повна правильна відповідь на 2 основні питання, неповна або не зовсім правильна відповідь на одне з основних питань та (або) додаткові питання;

задовільно – повна правильна відповідь на 1 основне питання за умови неповної або не зовсім правильної відповіді на одне з основних питань та (або) додаткові питання, чи відсутність відповіді на одне з основних питань;

незадовільно – відповіді немає або відповідь є помилковою на два або три основні питання.

ШКАЛА ЗА ECTS

Сума балів	Оцінка за 7-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	не зараховано
1-34	F		

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Алехин Э.В. Исследование социально-экономических и социально-политических процессов : учебн. пособие. Пенза, 2010. 160 с.
2. Вертакова Ю.В., Согачева О.В. Исследование социально-экономических и политических процессов : учеб. пособие. М.: КноРус, 2009. 336 с.
3. Головатий М.Ф. Політична психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2006. 400 с.
4. Головатий М.Ф. Соціологія політики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2003. 504 с.
5. Конфліктологія : навч. посібник / уклад. П.С. Прибутко та ін. К.: КНТ, 2010. 136 с.
6. Лавриненко В.Н., Путилова Л.М. Исследование социально-экономических и политических процессов : учебник для бакалавров. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2014. 251 с.
7. Лазор К.П. Інтеграція людини в суспільство: заохочення чи спротив. *Інтеграційний розвиток особистості та суспільства: психологічний і соціологічний виміри*: програма міжнарод. наук.-практ. конф. Одеса : Фенікс, 2018. С. 17.
8. Милосердна І.М. Геополітика : навч. -метод. посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 104 с.
9. Ожиганов Э.Н. Моделирование и анализ политических процессов. М.: РУДН, 2009. 189 с.
10. Політологія : базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів / Л.І. Кормич; за ред. І.М. Ковалю. Харків : Фоліо, 2012. 414 с.
11. Політологія : навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей / за ред. О.К. Струкевич, О.П. Конотопенко, С.А. Лапшина. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016 р. 403 с.
12. Рой О.М. Исследования социально-экономических и политических процессов : учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 364 с.
13. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії : навч. посібник. Вид. 2-ге. К.: Атіка, 2007. 480 с.

14. Тавокин Е.П. Исследование социально-экономических и политических процессов : учеб. пособие. М.: ИНФРА-М, 2008. 188 с.
15. Требін М.П. Соціально-політичні студії : навч. посіб. Харків : Право, 2017. 696 с.
16. Шульга М.А. Соціально-політичне управління : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 248 с.

ДОПОМІЖНА

1. Білецька Т. Сучасний соціально-політичний конфлікт: аналіз поняття. *Соціальні виміри суспільства* : зб. наук. пр. К.: ІС НАН України, 2008. Вип. 11. С. 181-190.
2. Бурдые П. Социология политики : пер. с фр. / сост., общ. ред. и предисл. Н.А. Шматко. М.: Socio-Logos, 1993. 336 с.
3. Гайдай С.В. Дослідження суспільно-політичного процесу: особливості, складності та український контекст. *Наукові праці МАУП*. 2017. Вип. 52(1). С. 85-93.
4. Горбатенко В.П., Бутовська І.О. Політичне прогнозування : навч. посібник. К.: МАУП, 2005. 152 с.
5. Ківалова Т.С. Розвиток міжнародно-правових принципів в епоху глобалізації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 49. С. 318-325.
6. Кіоссе Л.М. Суб'єкти формування громадської думки. *Політологія, філософія, соціологія: контури міждисциплінарного перетину* : матер. другої міжнар. наук.-практ. конф. (10-11 жовтня 2014 р., м. Одеса). Одеса, 2014. С. 76-78.
7. Кормич Л. Роль громадської думки в державних та суспільних трансформаціях. *Сучасний вимір держави та права* : зб. наук. праць. Миколаїв, 2008. С. 19-21.
8. Корнієнко В.О., Денисюк С.Г., Шиян А.А. Моделювання процесів в політико-комунікативному просторі : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2010. 260 с.
9. Манелюк Ю.М. Управління соціально-політичними процесами в інформаційному суспільстві. *Стан та перспективи розвитку управлінських наук: український та польський досвід* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (5-6 жовт. 2017 р.,

м. Київ). / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2017. С. 106-114.

10. Мартинов А.Ю. Історична соціологія (циклічна парадигма) : монографія. *Національний університет внутрішніх справ, Українське товариство сприяння соціальним інноваціям*. К.: УІАД «Рада», 2004. 288 с.
11. Момоток О.Т. Феномен політичного міфу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Культура і соціальні комунікації*. 2010. Вип. 2. С. 91-98.
12. Парійчук-Брухаль Р. Проблематика соціально-політичного конфлікту: основні підходи та класифікації. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. 2010. Вип. 14. С. 38-41.
13. Пашков Р.В. Социально-политический конфликт. М.: Русайнс, 2017. 344 с.
14. Пірен М.І. Конфліктологія : підручник. К.: МАУП, 2007. 360 с.
15. Плотинский Ю.М. Модели социальных процессов. М.: Логос, 2001. 296 с.
16. Польовий М.А. Політичні процеси: теорія та практика моделювання : монографія. Одеса : Фенікс, 2011. 288 с.
17. Ритцер Дж. Современные социологические теории / пер. с англ. А. Бойкова, А. Лисицына. 5-е изд. СПб.: Питер, 2002. 688 с.
18. Руженко Л.М. Демократичні механізми формування громадської думки як складова політичного розвитку. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / гол. ред. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса, 2013. Вип. 48. С. 295-300.
19. Сопівник Р.В. Ретроспективний аналіз основних теорій лідерства. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 4 (29). С. 104-109.
20. Социально-политические процессы и ценности в условиях глобализации : сб. ст. под ред. А.С. Железнякова и З.П. Яхимович. М.: Новый хронограф, 2012. 520 с.
21. Третьякова Т.М. Людина як основний ресурс громадянського суспільства. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : Фенікс, 2012. Т. 1. С. 289-291.

22. Третьякова Т.М. Політологічна освіта як фактор формування політичної свідомості молоді. *II Всеукраїнська конференція (Херсон)*. 2011. С. 113-114.
23. Трошихин В.В. Культура управления социально-политическими и экономическими процессами : монография. М.: ИЦ РИОР: ИНФРА-М, 2012. 248 с.
24. Труевцев К.М. Глобализация как политический процесс / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. 36 с.
25. Штомпка П. Социология социальных изменений / пер. с англ., под ред. В.А. Ядова. М.: Аспект Пресс, 1996. 416 с.

Навчальне видання

**Катерина Петрівна Лазор
Тетяна Миколаївна Третьякова**

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 04.11.2019.
Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,97.
Тираж 100 прим. Замовлення № 1911-13.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.fenixbooks.com